

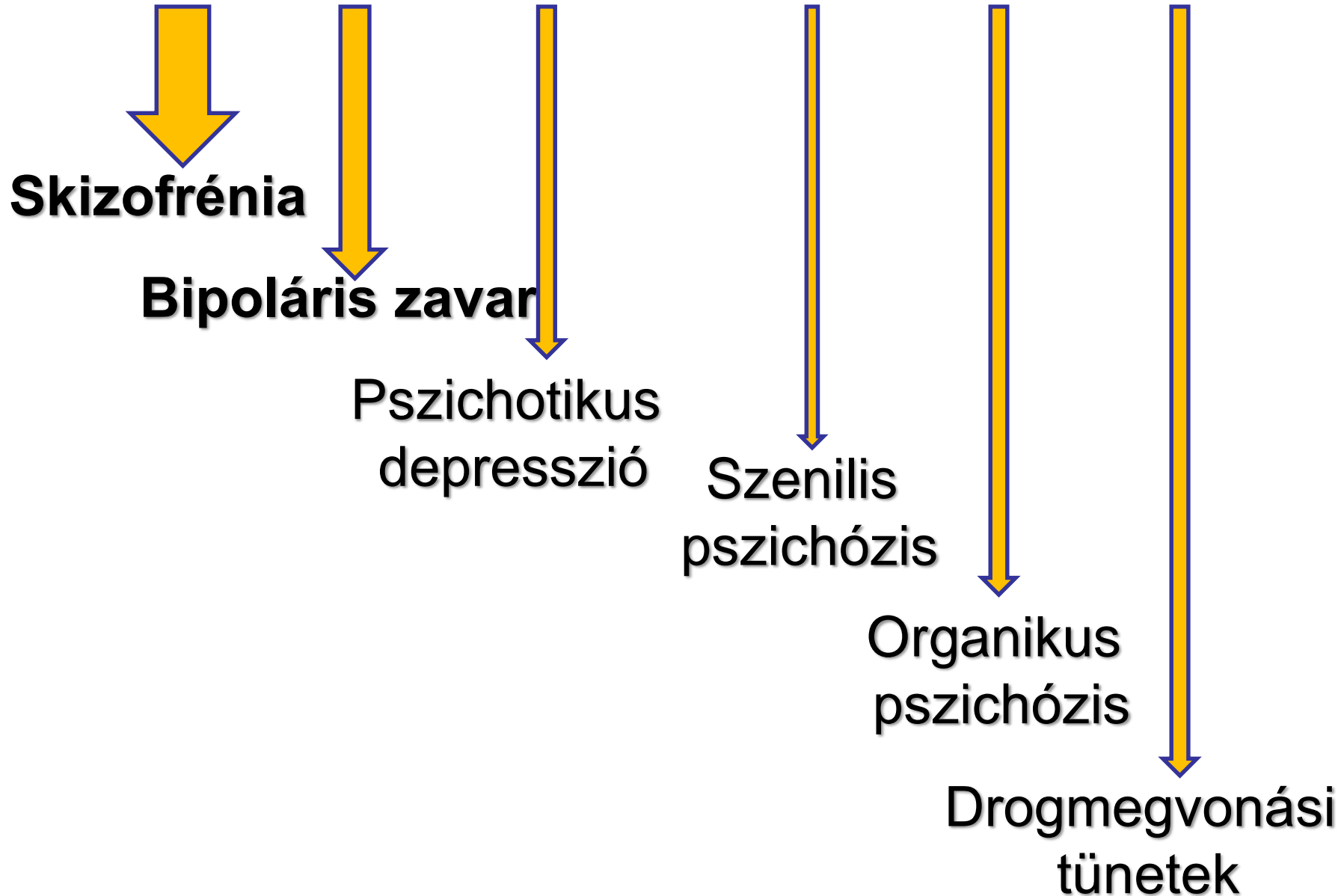
ANTIPSZICHOTIKUMOK

DR. AL-KHRASANI MAHMOUD

Semmelweis Egyetem
Farmakológiai és Farmakoterápiás Intézet.

2019

ANTIPSZICHOTIKUMOK

ANTIPSZICHOTIKUMOK

Első generáció
Típusos

↑ Extrapyramidalis mellék hatások

III-generáció

Második generáció
atípusos

csökkent Extrapyramidalis mellék hatások

TERMINOLÓGIA

Klórpromazin (vegetatív stabilizátor, Laborit 1952)

Klórpromazin (hibernálás, Delay és Deniker 1952
majd major trankvillánsok)

Neuroleptikumok (EP mellékhatás)

Neuroleptikumok (klozapin, EP tünetek nélkül)

Tipusos neuroleptikumok (EP mh) ↔ Atipusos neuroleptikumok (Nincs EP mh)

ANTIPSZICHOTIKUMOK

SKIZOFRÉNIA

POZITÍV TŰNETEK

- Hallucinációk.
- Téveszmék.
- A valósággal való kapcsolat elvesztése.
- A valóság torzítás.
- Gondolatzavar.
- Ellentmondó gondolatok (ambivalencia).
- Paranoia - (rendszerezett téveszmék).
- Bizarr viselkedés.
- Szóbeli, fizikai agresszió, ellenséges attitűd.

SKIZOFRÉNIA

NEGATÍV TÜNETEK

- Lassult gondolkodás.
- Magábazárkózottság (antiszociális viselkedés).
- Anhedonia (élvezet hiány).
- Csökkent motiváció.
- Apátia, beszédhiány
- Problémamegoldó képesség csökkenése

KOGNITÍV FUNKCIÓK

- Károsodott rövid távú memória.
- Károsodott hosszú távú memória.
- Károsodott verbális memória.
- Értékvesztés
- Csökkent absztrakciós képesség.
- Csökkent éberség.

SKIZOFRÉNIA PATHOMECHANIZMUS-I

1. Genetikai háttér (kockázat ~ 40%, ha mindkét szülő skizofrénias).

2. Neurokémiai háttér

- **Dopamin hipotézis** (fokozott DA- aktivitás):
  - DA-prekurzor **levodopa**, vagy a DA felszabadulását elősegítő **amfetamin**) **skizofrén betegek állapotát súlyosbítják.**
  - **Levodopa és amfetamin** (nagy dózisban) egészséges emberen is skizofrén paranoiára emlékeztető tünetek megjelenését provokálhatják.
  - **DA-receptorok:** Pozitron emissziós tomográfia (**PET**),
↑ DA-R szám, skizofrén betegeken.

Dopaminerg pályák

- ❑ **Nigrostriatalis DA pálya**
Extrapiramidális mozgás (EPS)
- ❑ **Mesolimbicus DA pálya** (VTA-amygdala)
(+) tünet
- ❑ **Mesocorticalis DA pálya** (VTA-frontális neocortex)
(-) tünet
- ❑ **Tuberoinfundibularis**
Prolactin

DOPAMIN RECEPTOROK

D-receptor család	Szub-típus	Jelátvétel	Eloszlási helye	Egyébb
D₁-receptorszerű család	D₁	G _s -kapcsolt Aktiválása → ↑ cAMP	putamen nucleus accumbens olfactory tubercle cortex	Kognitív funkciókban
	D₅			kognitív
D₂-receptorszerű család	D₂	G _i -kapcsolt Aktiválása → ↓ cAMP	caudat-putamen nucleus accumbens olfactory tubercule frontal cortex, medulla, középagy cortex	Pre- és Poszt- szinaptikus
	D₃			
	D₄			

Mesolimbicus rendszerben (D₁-, D₂-, D₃-, D₄Rs).

Striatalis rendszerben (D₁-, D₂), D₃, (D₄ kevés vagy nincs).

SKIZOFRÉNIA PATHOMECHANIZMUS-II

2. Neurokémiai háttér

Szerotonin

- LSD (szerotonin agonista): schizophrénia-szerű tüneteket vált ki. Mescaline (szerotonin agonista) $5HT_{2A}$ and lehetséges $5HT_{2C}$ stimuláció hallucinogén hatást eredményez.
- $5HT_{2A}$ receptor modulálja a DA, NE, Glutamat, GABA és Ach release-t a cortexben, limbikus zónában és a striátumban.
- $5HT_{2C}$ stimuláció gátolja a corticalis és limbikus DA release-t.
- $5HT_{2C}$ receptor inverz agonistái: Clozapin, Olanzapin, Asenapin, Cariprazin.

SKIZOFRÉNIA PATHOMECHANIZMUS-III

2. Neurokémiai háttér (regulációs zavar modell)

GLUTAMÁT

- Phencyclidin (angyalpor), Ketamin, dizolcipin (NMDA antagonisták), a skizofrén pszichózishoz hasonló tüneteket vált ki.
- Skizofrén betegek agyának postmortem vizsgálata során: ↓ glutamát-receptorok denzitás & glutamát koncentráció.
Metabotrop glutamát receptor agonista (fázis II).

ANTIPSZICHOTIKUMOK

□ KLINIKAI JELLEMZŐK ALAPJÁN
(típusos és atípusos)

□ HATÁSERŐSSÉG ALAPJÁN
(nagy valamint kis/közepes hatékonyságú)

□ KÉMIAI SZERKEZET ALAPJÁN

- Fenotiazinok
- Tioxanténok
- Butirofenonok
- Egyéb vegyületek

TÍPUSOS ANTIPSZICHOTIKUMOK ÉS A SKIZOFRÉNIA

- Jól befolyásolják (+) tüneteket.
- Nem megfelelő a hatékonyságuk a (-) tünetekre.
- EP tünetek, hyperprolactinaemia (D₂ gátlása)
- A betegek mintegy 25-30%-a nem javul megfelelően a terápia során.

ATÍPUSOS ANTIPSZICHOTIKUMOK ÉS A SKIZOFRÉNIA

- Kevés EP tünet.
- Hatékonyság a (-) és (+) tünetek.
- Hagyományos terápiára rezisztens esetekben (clozapin, hatékony).
- Kisebb hatás a prolaktin szintre (egyes vegyületeknél).

TÍPUSOS ANTIPSZICHOTIKUMOK KÉMIA SZERKEZET ALAPJÁN

I- Fenotiazinok: nagy affinitás D_1 , D_2 , D_3 , D_4 -re.

Dimetilamin-származékok: Klórpromazin

Piperidin-származékok: Tioridazin

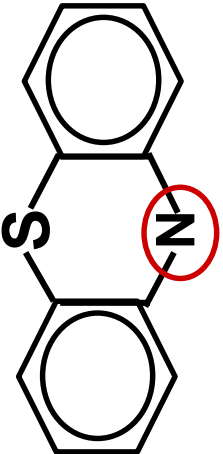
Piperazin-származékok: Flufenazin,
perfenazin, trifluoperazin.

II- Tioxanténok: nagy affinitás D_1 , D_2 , D_3 , D_4 -re mint a fenotiazinek.

Dimetilamin-származékok: Klórprotixén

Piperazin-származékok: clopentixol (zuclopentixol, izomer).
Flupentixol.

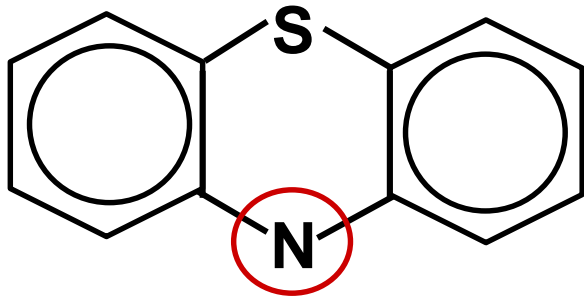
III- Butirofenonok (fenilbutilpiperidinek): Haloperidol,
(Droperidol: neuroleptanalgesiában alkalmazzák)

	Dimetilamin- származékok	Piperazin- származékok	Piperidin- származékok
 <p>Fenotiazinok</p>	<p>Klórpromazin hatása gyenge M és α antagonistá Fotoszenzibilizáció</p>	<p>Flufenazin nagy hatékonyság Moditen, depot inj. (IM). 25mg/ml</p>	<p>Tioridazin kis hatékonyság Erős antikolinerg enyhe EPS, cardiotoxicitás</p>
 <p>Tioxanténok</p>	<p>Klórprotixén potens vegyület</p>	<p>Flupenthixol Tiotixen: Nagy hatékonyság EP (közepes)</p>	

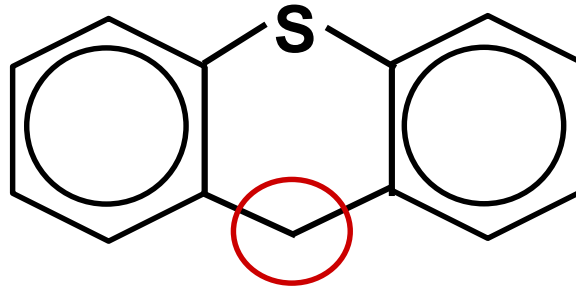
nagy hatékonyság: Tardív diszkinézia

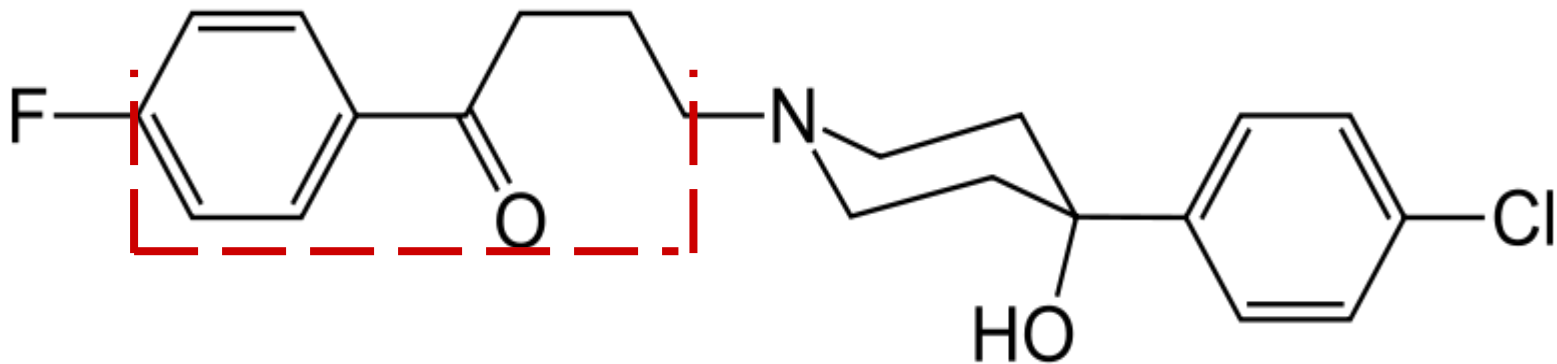
TÍPUSOS ANTIPSZICHOTIKUMOK

I- Fenotiazinok

II- Tioxanténok

Butirofenonok

I- Fenotiazinok

A- Dimetilamin-származékok

(Klórpromazin).

- Antipszichotikus hatása gyenge

Mellékhatások:

- Szájszárazság, szedáció, mydriasis, erős orthostatikus hypot.
- EP tünetek (közepes)
- Neuroleptikus malignus szindróma
(izommerevség, láz, vegetatív instabilitás, kognitív változások, delírium)
- Fotoszenzibilizáció
- ↑Prolaktin
- izgatottság, hányás (Gyermekeknél)

Prometazin: kifejezett szedatív és hisztaminantagonista hatással rendelkezik

I- Fenotiazinok

B. Piperidin-származékok

- Kis hatékonyságúak
- Erős antikolinerg hatásúak (tioridazin).
- Tioridazin enantiomeres struktúra: (enyhe EPS, cardiotoxicitás)

I- Fenotiazinok

C. piperazin-származékok

(flufenazin, perfenazin, trifluoperazin).

- Flufenazin: nagy hatékonyságú vegyületek, kevésbé az antikolinerg, szedatív és hypotensív hatás, depot inj. (IM) 25mg/ml.

EP.tün., hypotenzió (gyenge), Tardiv dysk.

Proklórperazin, tietylperazin : Elsősorban hányácsillapítóként

II- Tioxanténok

A- dimetilamin-származékok

nagy affinitás D_1 , D_2 , D_3 , D_4 -re

- Chlorprothixene

$D_1 = D_2$ magas, potens vegyület, erős affinitás H_1 es M-re

MH: EP, **Tardív diszkinézia**, akatézia

B- piperazin-származékok

- Flupenthixol

-Tiotixen: Nagy hatékonyság, EP (közepes)

- Zuclopentixol

ANTIPSZICHOTIKUMOK

Butirofenonok (fenilbutilpiperidinek):

- Nagy szelektivitással kötődnek a D_2 -receptorokhoz.
- Gyenge kötődés (D_1 , 5-HT, H_1 , α_1 és M).

Haloperidol (antipszichotikus alapszer)

- nagy hatékonyságú vegyület.
- Agitáció + bipoláris betegség + schizófrénia (im)
- EP tünetek (kifejezettek).

Malignus neuroleptikus szindróma, Tardiv diszkinézia, hyperprolactinaemia.

First-Generation (Typical) Antipsychotics

Side effects	time	treatment
Dystonia	Hours	anticholinergics
Akathisia	Days	Anticholinergics Benzodiazepines Propranolol
Akinesia	weeks	
Tardive dyskinesia	neuroleptic-induced DR hypersensitivity (?)	Valbenazine VMAT2 inhibitor
Neuroleptic malignant syndrome		stop medication Cooling, BZDs, Bromocriptine Dantrolene

ATÍPUSOS ANTIPSZICHOTIKUMOK (I)

1- KEVERT (5-HT/DA) ANTAGONISTA HATÁSOK.

DA-R + 5-HT_{2A/C}- (lehet 5-HT_{6,7})

(clozapin, olanzapin, quetiapin, sertindol, ziprasidon).

2- SZELEKTÍV D₂/D₃-R ANTAGONISTÁK.

(sulpirid, amisulprid). Kis affinitás: H₁, α₁, M –ra,

nincs 5HT hatás

3- PARCIALIS AGONISTÁK: D₂ és 5-HT_{1A}-on

(aripiprazol). ziprasidon és aripiprazol 5-HT_{1A}

(anxiolitikus hatás).

ATÍPUSOS ANTIPSZICHOTIKUMOK (II)

4- KIS AFFINITÁSÚ D₂ R ANTAGONISTÁK:

gyors disszociáció (clozapin, quetiapin).

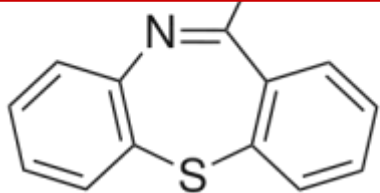
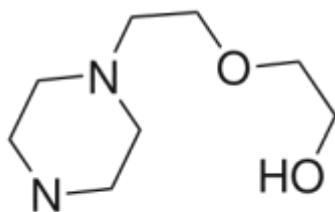
5- MEZOLIMBIKUS RENDSZERRE KIFEJEZETT HATÁSUAK

(olanzapin, quetiapin, sertindol).

Gyenge EPS és endokrin hatás.

ATÍPUSOS ANTIPSZICHOTIKUMOK

DIBENZEPIN CSOPORT

Quetiapin

Kis potenciál

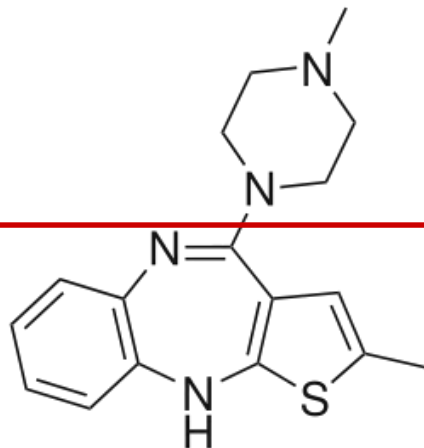
Norquetiapin aktív metabolitja

$5HT_{2A} > D_2$

nagy az affinitása:

H-R, α_1 -R

súlygyarapodás

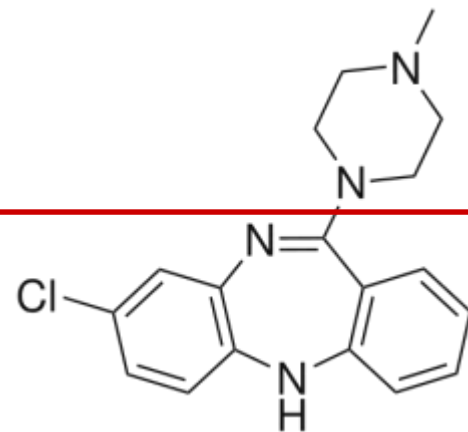
Olanzapin

Nagy potenciál

affinitás $5HT_{2A} > D_2$

súlygyarapodás

Hyperglykaemia és diabetes

Klozapin

Közepes

erős D_4 , $5-HT_2$

gyenge: D_1 , D_2 , D_3

és D_5

Indikáció: terápiarezisztens

schizophrenia,

pszichózis a parkinson-kór

lefolysa alatt

MH: agranulocytosis,

myocarditis, metabolikus

változások

Bipoláris zavar mániás vagy kevert epizódjában
Litium, olanzapin, quetiapin, valproinsav,
karbamazepin és lamotrigine

ATÍPUSOS ANTIPSZICHOTIKUMOK

BENZAMID CSOPORT

Amisulprid

nagy affinitás D_2 , D_3 -ra
Nincs affinitás D_1 -, D_4 -, D_5 -re
Nincs affinitás α , H, M
Akut és krónikus skizofrénia

Sulpirid

Gátolja preszinaptikus auto-,
+ posztoszínaptikus D_2
Főhely: mesolimbikus
EP tünetek
(antiparkins. Kezelhető)
 $\uparrow$ QT-intervallum

ATÍPUSOS ANTIPSZICHOTIKUMOK

EGYÉB HETEROCIKLIKUS VEGYÜLETEK

Benzisoxazolszármazék

(riszperidon és metabolitja paliperidon)

Nagy affinitás D_2 , $5-HT_2$

Nagy hatékonyságú vegyület

Nincs affinitás M-ra, kis affinitás α_2 , H_1 -re

Kötődik az α_1 -hez

Csökkent EP tünetek

Akut és krónikus skizofréniára.

Mániás epizódok bipoláris betegségben

MH: hiperprolaktinémia, testtömeg növekedése, akatízia, disztónia, szédülés, diszkinézia, tremor

ATÍPUSOS ANTIPSZICHOTIKUMOK

Benzothiazolszármazék:

Ziprasidon (20,30,40 mg, kapsz)

- közepes hatékonyságú
- antagonistá: nagy affinitás (D_2 , 5-HT_{2A}), 5-HT_{1D}
- agonista 5-HT_{1A}

- Skizofrénia és bipoláris zavarok

MH: kisebb de QT megnyúlás (dózisfüggő), dystonia, akathisia, extrapyramidális zavar, parkinsonizmus, tremor, szájszárazság, látás z.

ATÍPUSOS ANTIPSZICHOTIKUMOK

Dihydrocarbostirilszármazék

Aripiprazol

Parciális agonista: D_2 és $5-HT_{1A}$

Nagy hatékonyságú

bipoláris betegség mániás fázis kezelésére

MH: kisebb

Egyéb

Lurasidone: új, D_2 , $5-HT_2$ és 7 antagonist

Cariprazine: új magyar, schizofrenia, bipolar disorder

Affinitás: $D_3 > D_2$ (parciális agonist) $\gggg$ $5-HT_{2A}$ és C (inverz agonista);

és antagonist ($5HT_7$), $5HT_{1A}$ (parciális).

Bitopertin és sarcoserin: glycine transporter gátló (típus I)

ANTIPSZICHOTIKUMOK (Mellékhatások)

I. DA-RENDSZER GÁTLÁSÁVAL ÖSSZEFÜGGŐ:

EP tünetek

Malignus neuroleptikus szindróma (katatonia, durva tremor, izomrigiditás, stupor, labilis vérnyomás és láz).

↑ Prolaktin szekréció.

II. EGYÉB CENTRÁLIS MELLÉKHATÁSOK: (Szedáció (H_1), A

görcskészség fokozódása, Toxikus konfúzió,

Testsúlynövekedés (H_1 , $5HT_{2C}$), Egyéb hypothalamo-hypophysealis hatások.

ANTIPSZICHOTIKUMOK (Mellékhatások)

III. CARDIOVASCULARIS MELLÉKHATÁSOK: Orthostaticus hypotensio (α_1 -gátlása) , A Q-T idő megnyúlása (pl. ziprasidon).

IV. EGYÉB MELLÉKHATÁSOK: Vérbépzőszervi zavarok, agranulocytosis, sárgaság, enzimek szérumszintjének emelkedése, fotoszenzitivitás, bőrtünetek, retinakárosodás, cataracta.

Antikolinerg hatás: szájszározság, constipáció, vizelet retenció